

Kdo nás potěší?

*Hle, slzy utiskovaných, a oni jsou bez utěšitele,
jejich utiskovatelé mají v rukou moc, a oni jsou bez utěšitele.* (Kaz 4:1)

1. čtení: Lukáš 11:5-13 (křestní promluva)

Hlavní čtení: Kazatel 3:16-4:3

ÚVOD: JAK MÁME ČÍST KNIHU KAZATEL?

Milí bratři, milé sestry,

Kazatel je velice zvláštní knihou v rámci biblického kánonu. Na každé stránce z ní přímo tryská rozčarovanosť ze života. Neochota radovat se z Božího stvoření a z Božího vedení. My dobře známe ten její počáteční povzdech:

- *Pomíjivost, samá pomíjivost, řekl Kazatel, pomíjivost, samá pomíjivost, všechno pomíjí.* (Kaz 1:2)

Filip Čapek, učitel na naší teologické fakultě a autor nového výkladu knihy Kazatel, překládá tato slova ještě silněji:

- *Absurdita nad absurditu, pravil Kazatel, absurdita nad absurditu, to vše je absurdita.*

Kam se jen podíváš, tam narážíš člověče na konečnost, pomíjivost, vznik ale i zánik. A kdyby jen to! Také všechno, co vidíš, slyšíš, prožíváš, je beze smyslu. Nesmyslné. Vyšinuté. Ujeté. K smíchu. Nebo spíš k pláči. Ano, jistě, Kazatel občas tento svůj základní náhled na svět změni. Přece jen něco smysl dává. Třeba:

- ¹³ *Závěr všeho, co jsi slyšel: Boha se boj a jeho přikázání zachovávej; na tom u člověka všechno závisí.* (Kaz 12:13)

A i z toho dnešního oddílu jsme zaslechli něco povzbudivého, radostného:

- *Shledal jsem, že není nic lepšího, než když se člověk raduje z toho, co koná, neboť to je jeho podíl.*

Domnívám se však, že spis, který nám Kazatel předkládá, dokáže ve čtenářích vzbudit depresivní pocity lépe a rychleji než kterákoli jiná biblická kniha. V tom je skutečně jedinečný!

Ale jak máme, my křesťané, tuto knihu číst? Jak jí máme rozumět? Jak ji máme chápat? Snad proto, že to je Bohem inspirovaný text, musíme se všim, o čem se v ní píše, potichu souhlasit? Musíme každou větu odkývat? Kazatel se nás hned na začátku snaží přesvědčit, že nic v tomto světě včetně naší existence nemá smysl. A my odpovíme: *No, když to říkáš ty, tak to musí být pravda?* V žádném případě! V žádném případě autorovi nesmíme všechno odkývat. Nebo jak se říká: Sežrat i s navijákem. Domnívám se, že autor po nás žádá mnohem víc. On si přeje, abychom s ním také někdy nesouhlasili. Abychom se s ním hádali. Abychom mu řekli: *Tak to neberu, Kazateli. V tomto bodě s tebou naprosto nemůžu souhlasit. Vidím to úplně jinak než ty. A ta tvoje zahořklá skepse, to tvoje pochybování, které kolem sebe šíříš, mě prostě někdy vytáčí.* A možná by se spokojený Kazatel na mě trochu usmál a zeptal by se: *A jak to tedy vidíš ty? V čem se mnou nesouhlasíš? V čem konkrétně ti má slova lezou na nervy? A v tu chvíli by začal – věřím, že plodný – rozhovor.*

Myslím, že Kazatel by nebyl spokojený, kdybychom mu všechno jenom mlčky odkývali. Možná by nás považoval za lenochy, neochotné přemýšlet. Možná by se začal domnívat, že nám je vlastně jedno, co říká. Že nás k ničemu pořádnému nedokázal vyprovokovat.

Třeba si teď říkáte, že to je drzost: Dohadovat se a nesouhlasit s Božím slovem. *Kdo jsi, člověče, že se odvažuješ?* Ale tak to není. Kdybychom se měli s Kazatelem hádat, pak jen a jen tehdy, když se budeme zaštiťovat jinými biblickými autory a texty. Vždyť každý evangelík ví, že v první řadě Písmem se vykládá Písmo.

I. BEZPRÁVÍ A SVÉVOLE KOLEM NÁS – POHLED, KTERÝ DRTÍ

Bratři a sestry, známe to dobře z našeho života. Mokrát jsme od lidí kolem nás slyšeli: *Kdyby Bůh byl, ty zlé věci by se neděly. Svět by vypadal jinak, kdyby se o nás Bůh skutečně staral a zajímal.* Nebo konkrétně: *Kdyby existoval Bůh, nebyly by války a děti by neumíraly hladu.* Takové výroky drásají naše věřící uši. Jsou to slova, která jen těžko můžeme mlčky přejít. Než se ale s člověkem začneme hádat, není snad úplně na škodu zjistit, z jaké lidské zkušenosti vyplývají. Jednoduše řečeno: *Co ten člověk zažil, že vede také řeči? Co těžkého má za sebou? S čím se v životě musel srovnávat? S čím právě teď zápasí?* Taková slova totiž často vycházejí z nějaké osobní bolesti. Kdysi dávno řekl jeden otec, jehož synovi v mládí diagnostikovali vážnou nemoc: *Bůh buď neexistuje, nebo se k nám chová odporně.* Teprve až pochopíme bolest, která stojí za

takovými větami, si můžeme dovolit v lásce a s velikou dávkou pokory s druhým člověkem nesouhlasit a vysvětlit mu naše vidění Boha a světa.

I ta dnešní slova Kazatele vycházejí z jeho pozorování. A z jeho bolesti. To musíme mít na paměti. On nepatří mezi mudrlanty, kteří od zeleného stolu, zavření mezi čtyřmi zdmi svých paláců, snad i z dlouhé chvíle přemýšlejí o životě kolem nás, o chodu světa. Vždyť on stále zdůrazňuje: *A viděl jsem... Já jsem to všechno na vlastní oči viděl! Já jsem to všechno zažil!*

- *Dále jsem pod sluncem viděl: na místě práva - svévole, na místě spravedlnosti - svévole.*
- *Znovu jsem **pohleděl** na všecken útisk, který se pod sluncem děje. Hle, slzy utiskovaných, a oni jsou bez utěšitele, jejich utiskovatelé mají v rukou moc, a oni jsou bez utěšitele.*

Slyšíte to? Kazateli nejsou vzdáleny slzy utlačovaných. On na vlastní oči viděl zoufalé lidi plakat a naříkat. On zažil, že tam, kde by se mělo konat právo a spravedlnost, dochází k bezpráví. A lidé trpí. Vykladači se domnívají, že autor má zde na mysli prostředí soudu. Lidské soudy. A soudce má přece být nestranný. Nemá nikomu nadržovat. Nemá nikoho protěžovat. Nesmí brát úplatky v žádné podobě. Ale žel – jak za časů pisatele, tak i v našich dobách – i soudci jsou lidé náchylní k hříchu. Takže někdy úplatní a zkorumpovaní. Nadržují těm, které by měli poslat právem do lochu. Naopak ubližují těm, kteří by u nich měli najít zastání, spravedlnost.

A to se neděje jen u soudů. To se děje v mnoha oblastech lidského života. Jak praví přísloví: *Nespravedlnost vládne světu*. Někdy už ve školce a ve škole. Také na pracovišti. A v rodinách. Ani církve neprochází dějinami bez poskvrny. A v masivním měřítku k tomu dochází v končinách, kde tvrdou rukou vládnou jedinci (či skupiny lidí), kteří mají své oblíbence a naopak ty, které rádi nemají. Oblíbence protěžují, kritiky likvidují. Chudák se zastání nedovolá, pokud nemá kapsu plnou zlatáků a nepatří mezi hrstku vyvolených jedinců.

A to všechno Kazatel vidí na vlastní oči. A to všechno i my tu a tam vidíme: Kolem sebe, v naší bezprostřední blízkosti, ale i prostřednictvím televize a sociálních médií.

Zajímavé je, bratři a sestry, jak se k tomu Kazatel staví. On není prorok. On nevolá po tom, aby se nespravedliví jedinci konečně chytili za nos a změnili své jednání. Aby činili pokání, biblicky řečeno. On není ani sociální reformátor. Nevolá po společenských změnách. A už vůbec nepatří mezi bouřlivé revolucionáře. Nikoho nevede k odplatě: Slza za slzu, oko za oko, život za život. Násilím měnit běh světa, od toho dává Kazatel ruce pryč. Možná proto, že si myslí, že kdyby se jiní lidé chopili moci, za nějaký čas bychom žili ve stejné nespravedlnosti, v jaké jsme žili doposud. Jen by trpěli zase jiní lidé. Zkrátka: *Z deště pod okap*.

A za zmínku stojí, že Kazatel není ani básník. Nepopisuje skutečnost květnatou řečí bohatou na krásné obraty. Jak jsme slyšeli:

- *Dále jsem pod sluncem viděl: na místě práva - svévole, na místě spravedlnosti - svévole.*

Někteří vykladači se pousmívají, že autor neumí z bohatého hebrejského slovníku vytáhnout více slov, které by popisovaly nespravedlnost ve světě. *Dvakrát svévole... No to sis, příteli, nedal moc práce*. Ale možná je tomu přesně naopak. Kazatel je možná z toho, co kolem sebe vidí a zažívá, tak rozhozený, že mu docházejí slova. Nemá slov. Slova se mu jakoby zadržávají v hrdle. Nemá co dodat k tomu, co vidí. Je zoufalý z toho, co se mu odehrává před očima.

On je dokonce tak zdrcený, že velebí své předky, kteří už jsou mrtví. Alespoň se na to nemusí dívat. Alespoň nemusí plakat a trápit se spolu s ním. A mnohem víc chválí ty, kteří na svět ještě nepřišli.

- ² *Vychvaloval jsem **mrtvé**, kteří dávno zemřeli, více nežli živé, kteří ještě žijí.* ³ *Ale nad oboje líp je na tom ten, **kdo ještě není** a nevidí zlo, které se pod sluncem děje.*

Je to extrémní, záměrně vyhocená řeč. Ale rozhodně není ojedinelá. Jób vede stejné řeči. (Jb 3) A prorok Jeremjáš v jednu chvíli také. (Jr 20) A trochu se mu podobají i proroci Jonáš a Elijáš. (Jon 4; 1Kr 19). I z nás taková slova někdy vypadnou. Když se stane něco hrozného, s čím se jen velice těžko a dlouho srovnáváme, řekneme: *Ještě že se toho nedožila babička. Ta by se utrápila k smrti*. Anebo když naši předci vzpomínali na válečné období, někdy k tomu přidali: *Bud'te rádi, že jste v té těžké době nemuseli žít*.

Bratři a sestry, v tom všem nám může být biblický autor blízký. Vždyť z velké většiny přesně takoví jsme my sami. Mrzí nás, co se v naší blízkosti kolikrát odehrává. Ale často nemáme ani odvahu, ani sílu, ani moudrost hnát někoho k zodpovědnosti. Vynášet spravedlivé soudy a žaloby. Zastávat se těch, kteří by naše zastání tolik potřebovali. Ano, buď ze strachu, nebo z nedostatku rozhodnosti či moudrosti často neumíme jednoho otevřeně pokárat a druhého se zastat. Odvážných lidí, kteří jsou ochotni dát všanc svou vlastní existenci kvůli tomu, aby pomohli druhým, nikdy nebyla většina. Jsou to spíš jen výjimky z pravidla. A tak

my lidé začínáme a končíme tím, že nám je utlačených lidí líto. A utlačovatele kritizujeme jen za silnými zdmi našich domovů.

II. OPRAVDU ŽÁDNÝ UTĚŠITEL NA BLÍZKU NENÍ?

Ale ještě bych rád zmínil jednu zajímavost, která nám otevře obzor do větší šíře. Kazatel říká:

- *Hle, slzy utiskovaných, a oni jsou bez utěšitele, jejich utiskovatelé mají v rukou moc, a oni jsou bez utěšitele.*

Autor dvakrát mluví o tom, že ti lidé jsou bez utěšitele. V prvním případě je jasné, že myslí ty, kteří trpí a trápí se. Ale v druhém případě? Koho má na mysli? Znovu ty, kteří trpí a trápí se? Nebo nakonec i ty, kteří se dopouštějí příkoří na druhých lidech? Možná i ty druhé. Možná totiž i oni potřebují utěšitele. Třeba druhým lidem škodí proto, že to ani jinak neumí. Nikdo je dobrému chování nenaučil. A sami na sobě kdysi zažili, co to je příkoří. Nebo mají strach vystoupit z toho koloběhu útlaku. *Po mně se vozí šéf, já se budu vozit po podřízených. Lejno přece vždycky padá shora dolů, ne?* Třeba se i stydí za své jednání a nemohou se na sebe podívat do zrcadla. Sami sobě jsou odporní. Možná je to ve světě složitější, než si kolikrát myslíme. Možná svět není černobílý. Možná i ti, kteří druhým znepríjemňují život, potřebují utěšitele.

Myslím si, že Kristus by tento verš vykládal právě tímto směrem. Protože přesně tak žil. V životě vynaložil mnoho úsilí, aby se zastal těch, kteří byli na dně. Těch, kterým druzí lidé ubližovali. Těch, kteří se ne svou vlastní vinou dostali na okraj společnosti a společnost je odmítala. Vzpomeňme, jak Ježíš očistil malomocné lidi, kteří museli pro svou nemoc žít mimo svou vlastní rodinu a lidé jim zakazovali předstupovat dokonce i před Boží tvář v chrámu. (Mk 1) Nebo jak pomohl slepému žebrákovi, který ho prosil o slitování. (Mk 10) Ale na druhé straně: Vysoko postavenému důstojníkovi okupační armády Kristus vyléčil na smrt nemocného sluhu, když ho o to ten setník poprosil. (Mt 8). A často stoloval s celníky. Jedl a pil s těmi, kteří vědomě ozebračovali své blízké. Nešťítel se jich. I je těšil. I pro ně tu byl. A ty, kteří Ježíšovo jednání odsuzovali, učil:

- *Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. ¹³ Jděte a učte se, co to je: 'Milosrdenství chci, a ne oběť'. Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky."* (Mt 9:12-13)

Bratři a sestry, všichni potřebují utěšitele. Všichni potřebují Ježíše. Každý člověk trochu jinak. Ale všichni ho potřebují. Všichni potřebují jeho útěchu, jeho pochopení, jeho zastání, jeho uzdravující dotyk.

A přesně proto se ostře vymezují proti Kazatelově brblání: *Že se lidí nikdo nezastává. Že lidé žijí bez utěšitele.* Kazatel totiž pro samý nárek nevidí přicházejícího Mesiáše. Nevidí Krista. Chová se jako Marie toho nedělního rána u hrobu, do kterého pochovali ukřižovaného Ježíše. Pro samé slzy nepoznala vzkříšeného Krista, jejího milovaného Mistra. Dokud ji sám neoslovil jejím jménem. (J 20)

Milí bratři, milé sestry, to první, čím bychom tváří v tvář nespravedlnosti a útlaku vždycky mohli začít, je modlitba. Přání a prosba, aby se těmto lidem Kristus zjevil a stal se jejich životním a nejlepším utěшитelem. Tím, který jim může dát útěchu v tomto světě, ale i útěchu pro svět přicházející, budoucí. Samozřejmě: Nemusíme se držet stranou, když se děje bezpráví. K tomu nás povzbuzují mnozí bibliční svědkové. Například prorok Izajáš:

- ⁷ *Cožpak nemáš lámat svůj chléb hladovému, přijímat do domu utištěné, ty, kdo jsou bez přístřeší? Vidíš-li nahého, obléknout ho, nebýt netečný k vlastní krvi?* (Iz 58:7)

Nebo Jakub:

- *Pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky v jejich soužení a chránit se před poskvrnou světa.* (Jk 1:27)

Ale na co jako křesťané nesmíme nikdy zapomenout? Že jsme jen pomocníky skutečného Utěšitele, Pána Ježíše Krista. On jako jediný dokáže potěšit člověka a dát mu naději. Naději a sílu pro život vezdejší. A navíc i nadějný výhled na blížící se Boží království. Přece:

- *Podle jeho slibu čekáme nové nebe a novou zemi, ve kterých přebývá spravedlnost.* (2Pt 3:13)

III. ZRAKEM ŽIVENÝM VÍROU VIDÍME DÁL

A už slyším další brblání: *Nové nebe a nová země, říkáš? Budoucí svět plný spravedlnosti? Boží království? Věčnost? Život po smrti? Tak o tom já nic nevím,* namítl by nám hned Kazatel. On touží po Boží spravedlnosti, která se projeví zřejmě v okamžiku smrti člověka. To nám dnes sdělil:

- ¹⁷ *Řekl jsem si v srdci: Spravedlivého i svévolníka bude soudit Bůh, nastane čas soudu nad vším dním, nad vším, co se koná.*

Ano, Boží soud jednou nastane, tomu věříme. Podle naší víry je Pán Ježíš tím posledním a naprosto spravedlivým Soudcem celého světa i každého lidského života. V tom bychom se tedy s Kazatelem shodli.

Jenže on se opět rozhodl pro skeptické vidění života. Podle něj je jistý jen tento život. A nic víc. Co se stane po smrti s člověkem – to přece nikdo z lidí neví.

- ¹⁹ *Vždyť úděl synů lidských a úděl zvířat je stejný: Jedni jako druzí umírají, jejich duch je stejný, člověk nemá žádnou přednost před zvířaty, neboť všechno pomíjí.* ²⁰ *Vše spěje k jednomu místu, všechno vzniklo z prachu a vše se v prach navrácí.* ²¹ *Kdo ví, zda duch lidských synů stoupá vzhůru a duch zvířat sestupuje dolů k zemi?*

Souhlasíme. A přitom silně nesouhlasíme! My lidé na základě našeho pozorování skutečně nevíme, co se stane s člověkem po smrti. Zda nějakým způsobem žije. Nebo zda v okamžiku smrti pro něj všechno skončilo. V uplynulém týdnu jsme měli hned dvě smutné příležitosti toto palčivé téma opět promýšlet... Očima nevidíme, zda lidský duch stoupá k nebi poté, co se tělo začne měnit v prach. Nevidíme, co se děje s mrtvým člověkem. Ani co se děje s mrtvým ptáčkem či psem. Vidíme jen rozklad těla.

Ale Bůh nám zjevil, jak se na tyto vážné věci máme dívat očima víry. Tedy zrakem obohacným Božím slovem. Pohledem živeným nadějí, kterou nám Bůh v Kristu otevřel.

Našeho ducha si přece Bůh bere k sobě, říká Písmo zcela jasně. A jednou bude Boží mocí spojen s naším tělem. Novým tělem, které nám Bůh stvoří. (1K 15)

Vždyť všichni, kteří Krista ve víře přijali za svého Pána a Spasitele, s Kristem sjednoceni žijí tady a teď, s Kristem sjednoceni zemřou a s Kristem sjednoceni vstanou z mrtvých. Čím prošel on, tím projedeme i my. Vždyť:

- *Bůh, který vzkřísil Pána, vzkřísí svou mocí i nás.* (1K 6:14)

ZÁVĚR

Bratři a sestry, možná že by Kazatel nakonec zajásal, že navzdory beznaději smíme žít nadějí, která je ukotvena v Kristu. Že navzdory rozčarování a zármutku z chodu tohoto světa smíme žít – ne v iluzi, ale v jistotě víry. Kazatelovi už evangelium nesdělíme. On už to zřejmě ani nepotřebuje, protože žije s Utěшитelem. Ale kvůli mnoha dalším zoufalým lidem kolem nás žijme s Kristem, aby i oni v Kristu našli svého Utěšitele.

Modlitba: *Pane Ježíši Kriste, v tobě je naše útěcha. V tobě je naše síla. Zastaň se těch lidí kolem nás, kteří tvé zastání nejvíce potřebují. Staň se i jejich životním utěšitelem. Amen.*